siiski möönma, et kun. püüdis õiglaselt ja kohusetruult täita oma valitseja-ülesandeid ja selles suhtes tagajärjekalt teotses. Selle kõrval peab aga tõsitama, et reduktsioon, vähemalt selle järel, kui a. 1686 riigipäev reduktsiooni komisjonide tegevust oli veelgi laiendanud, muutus mõnikord õige karmiks ja ülekohtuseks, tegelikult ei võinud enam keegi oma omandusõiguse suhtes kindel olla.

Mis puutub reduktsiooni Eesti- ja Liivimaal, sai kindr.-major Robert Lichtone (vt.), kes hiljemini nimetati Eestimaa kuberneriks, a. 1681 käsu astuda läbirääkimistesse maapäevaga reduktsiooni kohta. Kui maapäev selles küsimuses asus ägedasse opositsiooni Rootsi valitsusega, teostati reduktsioon nii Liivi- kui Eestimaal võrdlemisi suure omavoliga. Omal ajal Rootsile vabatahtlikult alistunud Eestimaa pidi erilisse seisukorda jääma reduktsiooni suhtes, ning alul kaaluti ainult küsimust, kas mitte need maa-alad, mis kun. Eerik XIV käsul olid reservitud Rootsi kroonule, ei tuleks redutseerida. Aadli kangekaelne vastupanu vihastas aga kuningat sedavõrt, et ta kuberner Lichtonele käsu andis mõisade tagasivõtmist Eestimaal samas korras läbi viia, nagu see oli sündinud Liivimaal. Redutseeritud maa-ala Eestimaal oli siiski õige palju vähem Liivimaa omast. Liivi kindr.-kuberner, feldmarssal Krister Horn, (vt.), keda reduktsiooni teostamisess peeti liiga jõuetuks, kutsuti omalt kohalt ära ja määrati tema asemele J. J. Hastfer (vt.), kes karmi käega talitas kun. käskude elluviimisel. K.-i ajal võeti ette ka uus maahindamine ja seati riigistatud mõisades sisse vakuraamatud, mis täpsamalt talupoegade kohustused ära määrasid.

Reduktsiooni teel võeti riigile üldse tagasi nii palju maa-alasid, et kroonu sissetulekud neist kujunesid umbes 2 miljoni riigitaalri suuruseks. Sellest summast langeb ainuüksi Liivimaale umbes 550 000 tlr., Eestimaale veidi vähem kui 100 000 tlr. Tulunduslikult oli suur reduktsioon kroonule määratu suure tähtsusega; kasvanud sissetulekud võimaldasid K.-ile tema suurejooneliste reformide teostamise riigi rahanduse ja administratsiooni alal. Ka mõjus reduktsioon tublisti kaasa maadomava talupoegade klassi tugevnemisele, eriti selle järel, kui suur osa tagastatud mõisadest Karl XII ajal väiketaludeks jaotati ja talupoegadele müüdi. Aadlisse mõjus maade tagastamine masendavalt; tulundusliku aluse kaotanud, jäi ta suurelt osalt ilma ka oma politilisest tähendusest. Endise mõjuka maaomandusliku aadli asemel tekkis ametiaadel, kes vähemalt senikaua, kui K.-i silmad jälgisid ta tegevust, püsis kun. truu teenrina ja oli teatavas vastolus endise kõrge aadliga. Et aadel liigagi palju oli kaotanud oma iseseisvusest ja terve vastutuse usaldanud kun. kätesse, ilmnes küllalt selgesti ja riigi paratamatu õnnetusena Karl XII ajal. Kõneldakse harilikult suure reduktsiooni äärmiselt kahjulikust mõjust Balti provintses ja väidetakse, et nende provintside kaotsiminek Rootsile oli reduktsiooni otseseks tagajärjeks. Mööndes, et maade tagastamine kroonule neis provintsides ka veel karmimana ja ülekohtusemana tundus kui vahest mujal ja sellepärast siin tõsist rahulolematust tekitanud Rootsi valitsuse vastu, peab siiski meie arvates jätma lahtiseks küsimuse, kas Suurel Põhja sõjal, mille põhjused väga mitmelaadilised ja sügavalt otsitavad, oleksid teised tagajärjed olnud, kui suur reduktsioon Baltimail oleks jäänud tulemata ja tulunduslikult kõigutamata aadel veelgi iseseisvamalt oleks võinud talitada. Mis puutub Liivi aadlisse, sattus ta kindr.-kub. Hastferi ajal õige ägedasse vastollu keskvalitsusega; aadli vastupanu likvideeriti sel teel, et aadli juhid, nende seas L. G. v. Budberg ja J. R. Patkul (vt. neid) kutsuti Rootsi ja mõisteti surma a. 1694. Dets. s. a. kaotati kun. määrusega Eesti-Liivi omavalitsus ja jäeti maapäeva kokkukutsumine kun. ning kindr.-kuberneri äranägemisest sõltuvaks.

Eriliselt peame toonitama neid uuendusi, mis K.-i aegadel osaks said sõjaväele ja -laevastikule. Sõjavägi asetati n. n. jaotusaladele (indelning), s. o. sõdureid varustati maaga, mida nad rahu ajal harisid, tarbekorral ainult harjutustel käies. Sõjalaevastik ehitati täitsa ümber ning asutati sõjasadam Karlskronas. Kuid teistele aladelegi ulatus kun. energia: tema ajal asutati Lundi ülikool (1668), Tartu ülikool algas uuesti tegevust (1690), anti uus kirikuseadus (1686), mis a. 1694. maksma hakkas ka Balti provintsides, määrati tähtis seadustekomisjon, mis kohe tööle asus, kuid mille töö vili alles hiljemini nähtavale tuli. Liivi kindral-superintendendile Fischerile (vt.) anti määrus tõlkida piibel eesti ja läti keelde, milleks assigneeriti vastavad summad; kaaluti ka muude raamatute väljaandmist rahva keeles. Samuti pandi alus rahvakoolidele Balti provintsides (vt. Forselius). Ükski ala, mis vajas uuendusi, ei jäänud agarast kuningast puutumata. — K., kes oli abielus Taani printsessi Ulrika Eleonoraga, suri Stokholmis 5. IV 1697. Teda peetakse, hoolimata ainuvalitsuse hoos tehtud väärsammest, üheks Rootsi parimaist kuningaist.

F. F. Carlson, Sveriges historia under konungarne af Pfalziska huset II[II]—V (1874—85); A. Fryxell, Berättelser ur svenska historien, d. 13.—20.[II] (1901—02);